

Cauza D.M.D. c. România

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a IV-a

Cauza D.M.D. v. România

Cererea nr. 23022/13

Hotărârea din 3 ianuarie 2018

Art. 3 din Convenție – „*Interzicerea torturii*”

Art. 6 din Convenție – „*Dreptul la un proces echitabil*”

Circumstanțele cauzei

Petentul s-a născut în 2001 și trăiește în București. Părinții săi, C.I. și D.D. s-au separat în aprilie 2004 și au divorțat în septembrie 2004, în principal datorită comportamentului abuziv al lui D.D. față de soție și fiu. Petentul a rămas cu mama. Pe 27 februarie 2004, C.I. a sunat Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului pentru a raporta abuzul domestic suferit de ea și de petent, pe care D.D. îl continua. Începând cu acel moment, cazul a fost monitorizat de Direcție, care a certificat că petentul a fost inclus din 2004 într-un program de consiliere psihologică. Direcția a certificat că C.I. a rămas în contact cu instituția, cazul fiind monitorizat de Serviciu de Consiliere Juridică (privind evacuarea din casă), Serviciul pentru Relocare de Urgență și Centrul pentru Consiliere Psihologică a Părinților.

Pe 5 martie, 16 aprilie, 7 mai și 30 iunie 2004, C.I. a depus plângeri la Poliția Capitalei privind pretinsa violență a soțului său asupra petentului. Poliția nu a luat nici o acțiune privind aceste plângeri. Pe 1 iulie 2004 C.I. a depus o nouă plângere la poliție privind pretinsul abuz. Poliția a audiat martori în favoarea petentului și a obținut informații privind situația petentului de la centrul unde el și mama sa fuseseră relocați. Pe baza probelor colectate, poliția a trimis dosarul procurorului atașat Tribunalului București („procurorul”).

Pe 1 noiembrie 2005, procurorul a început investigația penală împotriva lui D.D. I-a audiat pe C.I., D.D. și șase martori și a examinat rapoartele experților privind evaluarea psihologică a petentului și a lui D.D. A concluzionat că petentul a suferit o traumă în copilăria timpurie datorită tatălui său. Pe 27 decembrie 2007 procurorul l-a acuzat pe D.D. pentru comportament abuziv față de fiul său.

Judecătoria de sector a audiat un psiholog care l-a observat pe petent în timpul terapiei, pe C.I. și alți martori, cât și pe D.D., care a negat că și-ar fi abuzat fiul. C.I. nu a cerut daune în numele petentului. Prin decizia din 9 iunie 2008, tribunalul l-a achitat pe D.D. pentru că a considerat comportamentul său ocazional inadecvat față de aplicant ca nefiind suficient de sever pentru a încălca legea. Decizia a fost susținută de Tribunalul București prin decizia sa din 19 februarie 2009, dar pe 19 iunie 2009, Curtea de Apel București a casat această decizie

* *Doctorandă la Școala Națională de Științe Politice și Administrative*

Email: landofcy@gmail.com

Manuscris primit la 27 iunie 2018.

și a retrimis cazul către Tribunalul București, considerând că instanțele inferioare ar fi trebuit să audieze petentul și să se bazeze pe rapoartele psihologice.

Pe 14 decembrie 2009, Tribunalul București a ținut o audiere privată a petentului. Acesta a spus judecătorilor că D.D. îl lovea, îl închidea într-o cămăruță fără lumină, arunca cu apă pe el când dormea și îi vorbea urât. Petentul a afirmat că D.D. se certa des cu mama sa și, uneori, le dădea afară din casă pe bunica maternă și mătușă care aduceau mâncare copilului. A spus că nu vrea să locuiască cu D.D. și nici măcar să-l întâlnească pe stradă, fiind convins că D.D. vrea să-l rănească. A afirmat că vrea ca D.D. să fie pedepsit pentru ce i-a făcut.

Prin decizia din 22 decembrie 2009, Tribunalul București l-a condamnat pe D.D. pentru rele tratamente aplicate minorului la patru ani închisoare cu suspendare. A considerat că probele aduse de procuror, în special rapoartele psihologice și mărturia psihologului, au confirmat că petentul a suferit o traumă ca urmare a comportamentului abuziv al tatălui său. Instanța a observat că C.I. nu a cerut daune în numele petentului. Pe baza art. 17 din Codul de procedură penală („C.proc.pen.”), instanța a acordat din proprie inițiativă 20,000 RON ca daune.

În urma recursului pe chestiuni/motive de drept cerut de D.D., pe 7 aprilie 2010, Curtea de Apel București a trimis cazul Tribunalului București și a cerut ca instanța să obțină o examinare a petentului de către Institutul de Medicină Legală. Pe 26 aprilie 2012, Tribunalul București a dat o nouă decizie, considerând că probele au demonstrat că D.D. și-a abuzat copilul fizic și verbal între 2002 și 2004, și afirmând că acțiunile acuzatului nu pot fi considerate simple pedepse fizice pe care părinții le pot administra copiilor, ci au avut o severitate care a dus la dificultăți de atașament. D.D. a fost condamnat pentru rele tratamente aplicate minorului la un an de închisoare cu suspendare, iar drepturile sale parentale și la a fi ales au fost suspendate pe perioada sentinței și încă doi ani după aceea. În decizia sa, instanța a ținut seama de lungimea exagerată a procesului și de perioadele importante de inactivitate a instituțiilor implicate, în special investigatorii și Institutul de Medicină Legală. Nu au fost date daune și instanța nu a justificat lipsa acestora.

Ambele părți au cerut recurs pe chestiuni/motive de drept. Pe baza art. 17 C.proc.pen. petentul și procurorul s-au plâns de neacordarea de daune. Curtea de Apel București a reafirmat că D.D. și-a abuzat copilul fizic și verbal și sentința sa a fost recalculată pe baza aceluiași criterii, inclusiv reducerea cauzată de lungimea procesului. Instanța a crescut sentința la trei ani de închisoare cu suspendare și a menținut restricționarea drepturilor parentale și a dreptului de a fi ales. Instanța a considerat corectă decizia Tribunalului de a nu acorda daune deoarece petenta și procurorul își limitaseră apelul inițial la decizia din 9 iunie 2008 la aspectele penale și astfel, Tribunalul a procedat corect în a se limita la aspectele aduse în fața sa. Curtea de Apel a dat decizia finală pe 1 noiembrie 2012 și a rectificat-o pe 22 noiembrie 2012.

La 23 martie 2013, petentul s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului, cu o cerere în care a invocat violarea drepturilor sale protejate de articolul 3 al Convenției, ca urmare a faptului că autoritățile (poliția, procurorul și instanțele de judecată) nu au investigat prompt și eficient alegațiile de rele tratamente asupra sa, în ciuda probelor aduse.

Articolul 3 al Convenției (Interzicerea torturii) prevede următoarele:

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Curtea a declarat plângerea admisibilă.

În fondul cauzei, petentul a susținut că procesul a durat excesiv de mult și că autoritățile au prelungit investigația fără să ia în considerare vulnerabilitatea petentului ca minor supus abuzului domestic.

Guvernul a susținut că, dat fiind caracterul serios și sensibil al cazului, investigația a necesitat o analiză aprofundată a probelor pentru a evita o eroare judiciară, mai ales că părțile au prezentat descrieri divergente și subiective asupra situației care au îngreunat stabilirea faptelor. În opinia sa, nu au existat perioade de inactivitate imputabile autorităților, în timp ce reprezentantul petentului a contribuit la durata procesului utilizând toate metodele de apel aflate la dispoziția sa.

Potentul a invocat de asemenea violarea drepturilor sale protejate de articolul 6 al Convenției, ca urmare a faptului că procedurile penale au durat excesiv și că instanțele nu i-au acordat daune. Articolul 6 prevede:

Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil..., de către o instanță independentă și imparțială, ... care va hotărî ... asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil ...

Curtea observă că plângerea are două părți: (a) privind inechitatea procedurilor, și implicit lipsa accesului la instanțe, și (b) lungimea procedurilor penale împotriva tatălui său. Curtea va examina aceste aspecte separat.

Curtea a declarat plângerea admisibilă.

În fondul cauzei, petentul a susținut că instanțele naționale aveau obligația să acorde daune din proprie inițiativă deoarece el era minor în acel moment și a subliniat că atât el, cât și procurorul, s-au plâns la apel de neacordarea de daune de către Tribunalul București. Potentul consideră că autoritățile Statului, cum ar fi Direcția de Protecție a Copilului, procurorul și judecătorul, aveau obligația să îi protejeze interesele ca minor victimă a abuzului domestic.

Guvernul a subliniat pasivitatea petentei în timpul procesului în prima instanță în privința dreptului la daune și a considerat că instanțele au dat motive suficiente pentru neacordarea acestora. Guvernul a argumentat că nu ar fi fost rezonabilă acordarea de daune împotriva voinței petentei a cărei poziție constantă a fost că „nu cere daune morale”. Guvernul a arătat că petentul nu a epuizat remediile naționale disponibile și nu a depus o plângere civilă în instanțele naționale pe baza Codului Civil din acel moment.

Evaluarea Curții

Articolul 3 din Convenție

Principii generale

Curtea arată că principiile relevante obligației pozitive a Statului de a investiga cazuri de rele tratamente și în particular cazuri de abuz domestic, inerentă Articolului 3 al Convenției, sunt stabilite în *M.C. și A.C. c. România* (nr. 12060/12, 12 aprilie 2016). Astfel, relele tratamente trebuie să atingă un nivel minim de severitate, a cărui evaluare este relativă și depinde de circumstanțele cauzei, cum ar fi natura și contextul tratamentului, durata sa, efectele fizice și mentale, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei¹. Curtea consideră tratamentul

¹ Bouyid v. Belgium [GC], no. 23380/09, § 86, ECHR 2015; M. and M. v. Croatia, no. 10161/13, § 131, 3 September 2015; A. v. the United Kingdom, 23 September 1998, § 20, Reports of Judgments

„degradant” dacă cauzează victimei sentimente de frică, angoasă și inferioritate,² dacă umilește sau înjosește persoana (în ochii victimei³ sau al altor persoane⁴), cu sau fără intenție,⁵ dacă învinge rezistența fizică sau morală a persoanei sau îl/o împinge să acționeze împotriva voinței sau conștiinței sale,⁶ sau dacă demonstrează o lipsă de respect pentru, sau diminuează, demnitatea umană⁷. Curtea arată că obligația Înalțelor Părți Contractante, potrivit Articolului 1 al Convenției, de a asigura tuturor celor în jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție, în conjuncție cu Articolul 3, obligă Statele să ia măsuri ca persoanele în jurisdicția sa să nu sufere rele tratamente, inclusiv rele tratamente administrate de persoane private.⁸ Mai mult, absența unei responsabilități directe a Statului pentru actele de violență nu absolvă Statul de obligațiile sale prin Articolul 3, acesta obligând autoritățile să efectueze o investigație oficială eficientă privind pretinsele rele tratamente⁹.

Curtea arată că, deși obligațiile pozitive ale Statelor sunt diferite dacă tratamentul contrar Articolului 3 este aplicat de agenți ai Statului sau de persoane individuale, cerințele privind investigația oficială sunt similare. Astfel, pentru a fi considerată eficientă, investigația trebuie să poată conduce la stabilirea faptelor și la identificarea și pedepsirea celor responsabili. Această obligație nu privește rezultatul investigației, ci mijloacele folosite: autoritățile trebuie să fi luat măsurile rezonabil posibile pentru a colecta probe, inclusiv declarațiile martorilor și probe medico-legale. Curtea arată că orice deficiență a investigației care afectează rezultatele încalcă acest standard, iar cerința de celeritate este implicită. În cazuri anterioare Curtea a analizat deseori dacă autoritățile au reacționat prompt, luând în considerare deschiderea investigației, întârzierile în obținerea mărturiilor și durata investigației preliminară,¹⁰ Toleranța autorităților față de acte ilegale subminează încrederea publicului în statul de drept¹¹.

Curtea consideră că, atunci când investigația oficială ajunge în fața instanțelor, întregul proces, inclusiv în instanțe, trebuie să satisfacă cerințele Articolului 3 al Convenției. Curtea a susținut deja¹² că legea internă trebuie să permită analiza meritelor cazurilor relevante într-un timp rezonabil.

and Decisions 1998 VI; and *Costello Roberts v. the United Kingdom*, 25 March 1993, § 30, Series A no. 247 C.

² *Ireland v. the United Kingdom*, 18 January 1978, § 167, Series A no. 25, and *Stanev v. Bulgaria* [GC], no. 36760/06, § 203, ECHR 2012.

³ *Raninen v. Finland*, 16 December 1997, § 32, Reports 1997 VIII.

⁴ *Gutsanovi v. Bulgaria*, no. 34529/10, § 136, ECHR 2013 (extracts).

⁵ *Labita v. Italy* [GC], no. 26772/95, § 120, ECHR 2000 IV.

⁶ *Jalloh v. Germany* [GC], no. 54810/00, § 68, ECHR 2006 IX.

⁷ *Svinarenko and Slyadnev v. Russia* [GC], nos. 32541/08 and 43441/08, §§ 118 and 138, 17 July 2014

⁸ *M.C. v. Bulgaria*, no. 39272/98, § 149, ECHR 2003 XII, confirmed more recently in *O’Keeffe v. Ireland* [GC], no. 35810/09, § 144, ECHR 2014 (extracts).

⁹ *M.C.*, cited above, § 151; *C.A.S. and C.S. v. Romania*, no. 26692/05, § 69, 20 March 2012; and *Denis Vasilyev v. Russia*, no. 32704/04, §§ 98-99, 17 December 2009.

¹⁰ *Bouyid*, cited above, §§ 119-23; *Mocanu and Others*, cited above, § 322; *Identoba and Others*, cited above, § 66; *Begheluri and Others*, cited above, § 99; *Denis Vasilyev*, cited above, § 100 with further references; and *Stoica v. Romania*, no. 42722/02, § 67, 4 March 2008.

¹¹ *Members of the Gldani Congregation of Jehovah’s Witnesses and Others v. Georgia*, no. 71156/01, § 97, 3 May 2007.

¹² *W. v. Slovenia*, no. 24125/06, § 65, 23 January 2014.

Privind copiii și alte persoane vulnerabile, Curtea a reiterat¹³ că aceștia în mod particular au dreptul la protecția Statului printr-o descurajare eficientă a unor astfel de încălcări ale integrității personale¹⁴. Curtea recunoaște vulnerabilitatea specială a victimelor violenței domestice și necesitatea implicării active a Statului în protecția lor¹⁵. Aceste obligații pozitive, care se suprapun deseori sunt: (a) obligația de a preveni rele tratamente de care autoritățile știau sau ar fi trebuit să știe¹⁶, și (b) obligația (procedurală) de a efectua o investigație oficială eficientă când o persoană aduce acuzații de rele tratamente¹⁷.

Aplicarea principiilor enunțate mai sus, în prezenta cauză

Curtea observă că autoritățile nu au făcut nimic concret atunci când au aflat de situația petentului pe 27 februarie 2004, pentru a verifica informația sau a o transmite poliției spre investigare sau pentru a proteja victimele de pretinsul abuz, în ciuda obligației legale de a o face. Mai mult, autoritățile nu au făcut nimic în privința primelor patru plângeri penale depuse de C.I. contra lui D.D., între martie și iunie 2004. Cât privește procesul în instanță, Curtea observă că a durat opt ani și patru luni, între 1 iulie 2004 și 1 noiembrie 2012, la trei nivele de jurisdicție. Mai mult, investigația a durat aproape trei ani și șase luni, până la 27 decembrie 2007, timp în care nu s-a reușit decât interviuarea a șase martori și examinarea rapoartelor. Guvernul nu a putut indica alte acțiuni investigative și nici dificultăți pe care poliția sau procurorul le-ar fi întâlnit în timpul investigației. Mai mult, instanțele naționale au recunoscut ele însele existența unor perioade de inactivitate semnificative cauzate de investigatori și de Institutul de Medicină Legală. În aceste condiții, nu poate fi motivată lungimea semnificativă a procesului. În plus, instanțele superioare au casat repetat decizii cauzate de scăpări ale curților inferioare. Petentul nu poate fi blamat pentru prelungirea excesivă a procedurilor sau acuzat de abuzarea drepturilor sale procedurale.

Curtea consideră că lungimea investigației și procesului în sine a fost excesivă potrivit standardelor Articolului 6, dar scopul analizei privind Articolul 3 este diferit. Cum arată jurisprudența curții în cazul Articolului 2, cerința de celeritate nu trebuie examinată izolat ci alături de alți parametri care fac ca o investigație să fie eficientă¹⁸. Mai mult, Curtea observă că în final autoritățile au atins în esență scopul investigației prin faptul că D.D., persoana responsabilă de abuz, a fost condamnată la închisoare.

Totuși, Curtea consideră că au existat limitări care au subminat eficiența investigației. În primul rând, deși curțile au ținut seama de lungimea procesului în reducerea sentinței lui D.D., nu au oferit nici o compensație comparabilă petentului, deși acesta a suferit consecințele lungimii excesive a procesului. Mai mult, Curtea observă că petentul nu a fost compensat pentru abuz (prin contrast cu *Sarbyanova Pashaliyska and Pashaliyska c. Bulgaria*).

¹³ M. and M. v. Croatia (no. 10161/13, § 136, ECHR 2015 (extracts); see also, *mutatis mutandis*, C.A.S. and C.S. v. Romania, no. 26692/05, §§ 68-70 and 82, 20 March 2012, and *Z and Others v. the United Kingdom*, [GC], no. 29392/95, § 73, ECHR 2001-V).

¹⁴ A. v. the United Kingdom, cited above, § 22, and *Opuz v. Turkey*, no. 33401/02, § 159, ECHR 2009, as well as the Council of Europe Recommendation on integrated national strategies for the protection of children from violence, cited in paragraph 103 above.

¹⁵ *Bevacqua and S. v. Bulgaria*, no. 71127/01, § 65, 12 June 2008, and *Opuz*, cited above, § 132.

¹⁶ *Đorđević v. Croatia*, no. 41526/10, §§ 138-139, ECHR 2012.

¹⁷ *Dimitar Shopov v. Bulgaria*, no. 17253/07, § 47, 16 April 2013.

¹⁸ see, *mutatis mutandis*, *Sarbyanova Pashaliyska and Pashaliyska v. Bulgaria*, no. 3524/14, § 41, 12 January 2017.

Curtea observă, de asemenea, că inițial Judecătoria de sector I-a achitat pe D.D., considerând legal „comportamentul său ocazional inadecvat față de petent”, iar Tribunalul București a părut să considere că acte de violență „izolate și întâmplătoare” pot fi tolerate în sfera familială deși legislația națională interzice în termeni absoluți pedepsele corporale în familie. Curtea arată că interesul superior al copilului, care include respectul pentru drepturile și demnitatea acestuia, este recunoscut de Consiliul Europei ca bază a protecției oferite copiilor împotriva pedepselor corporale.

Curtea observă că interesul principal în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului este pentru demnitate, poziție susținută de evoluția legislației internaționale privind drepturile omului și de perspectiva psihologică în jurisprudență. Asigurarea demnității copilului nu permite compromisuri în condamnarea violenței împotriva copiilor, chiar atunci când aceasta este acceptată ca „tradiție” sau este deghizată ca „disciplină”. Vulnerabilitatea copiilor și dependența lor de adulți cere ca aceștia să fie protejați de violență mai mult, nu mai puțin, inclusiv de pedepse corporale în familie, acestea fiind invariabil degradante¹⁹.

Astfel, este clar că respectul pentru demnitatea copiilor nu poate fi asigurată dacă instanțele naționale acceptă orice justificare pentru rele tratamente, inclusiv pedeapsa corporală, interzise de Articolul 3. Curtea consideră că Statele Membre trebuie să protejeze demnitatea copiilor printr-un cadru legal care protejează copiii de violența domestică acoperită de Articolul 3, inclusiv: a) descurajarea eficientă a unor astfel de încălcări ale integrității personale; b) pași rezonabili de prevenire a relelor tratamente de care autoritățile știau sau ar fi trebuit să știe; și c) investigații oficiale eficiente când o persoană aduce o acuzație de rele tratamente²⁰.

Având în vedere considerentele de mai sus, lungimea procedurilor și diferența de tratament între petent și acuzat, Curtea concluzionează că investigarea alegațiilor de rele tratamente a fost ineficientă, durând prea mult și având mai multe deficiențe serioase. Curtea decide că autoritățile naționale nu au respectat obligațiile procedurale potrivit Articolului 3 din Convenție.²¹

Prin urmare, *s-a produs o violare a Articolului 3 din Convenție.*

I. Articolul 6 § 1 din Convenție

Principii generale

Curtea amintește principiile generale articulate în jurisprudența sa, în particular *Bochan c. Ucraina* (nr. 2),²² unde a explicat circumstanțele în care analiza faptelor de către o instanță națională poate fi considerată „arbitrară”. Astfel, în *Dulaurans*, Curtea a găsit că dreptul la un proces echitabil a fost violat deoarece Curtea de Casație franceză a ajuns la decizia sa contestată de a respinge ca inadmisibil apelul petentului doar din cauza unei „erreur manifeste d’appréciation” (o eroare clară de analiză – un concept din legea administrației franceză). În contextul Articolului 6 § 1 din Convenție, dacă eroarea unei instanțe naționale este atât de evidentă încât să fie caracterizată ca „eroare clară” este clar că aceasta poate afecta echitatea procesului. În *Khamidov*, lipsa de rezonabilitate a concluziei instanțelor naționale privind

¹⁹ UN Committee on the Rights of the Child General Comment No. 13 (2011).

²⁰ *M. and M. v. Croatia*, cited above, § 136, and *Söderman v. Sweden* [GC], no. 5786/08, §§ 80 and 81, ECHR 2013.

²¹ See, *mutatis mutandis*, *W. v. Slovenia*, no. 24125/06, §§ 66-70, 23 January 2014; *P.M. v. Bulgaria*, no. 49669/07, §§ 65-66, 24 January 2012; and *M.C. and A.C.*, cited above, §§ 120-125.

²² [GC], no. 22251/08, ECHR 2015.

faptele a fost atât de clară, încât Curtea a considerat procesul ca fiind „extrem de arbitrar”.²³ În *Andelković*, Curtea a considerat că decizia instanței naționale nu a avut o bază legală în legea națională și a făcut conexiunea dintre faptele stabilite, legea relevantă și rezultatul procesului, fiind astfel atât de arbitrară încât să constituie o „negare de dreptate”.²⁴

Aplicarea principiilor enunțate mai sus, în prezenta cauză

Curtea reține că prezentul caz privește o dispută privind un drept recunoscut de legislația națională²⁵, care include dreptul la daune, iar plângerea petentului la Curtea de Apel este reală și serioasă. Procesul a decis direct asupra dreptului respectiv și decizia Curții de Apel a fost finală. Curtea observă de asemenea că, potrivit legilor relevante, instanțele erau obligate să decidă privind daunele chiar și în lipsa unei cereri din partea petentului, care era minor, și deci fără capacitate juridică la acea dată. Mai mult, atât instanțele cât și procurorul trebuiau să caute activ informație din partea victimei privind măsura daunelor provocate. Legea oferea astfel o protecție superioară persoanelor vulnerabile, cum era petentul, cerând autorităților să aibă un rol activ în această privință²⁶. Din acest motiv, procedurile au reprezentat mai mult decât un litigiu între persoane individuale și au implicat responsabilitatea Statului potrivit Articolului 6 § 1 al Convenției.

Curtea consideră că situația trebuie examinată din punct de vedere al obligației instanțelor de a asigura drepturile petentului în circumstanțele concrete și excepționale ale cazului, iar existența unei cereri exprese de daune din partea petentului este irelevantă, deoarece instanțele erau obligate să examineze problema daunelor din proprie inițiativă.

În ciuda prevederilor Articolului 17 C.proc.pen., numai prima instanță care l-a condamnat pe D.D. a luat în considerare problema daunelor, în timp ce ultima decizie a Tribunalului București nu a acordat daune și nu a motivat această alegere. La rândul său, Curtea de Apel nu a examinat meritele plângerii petentului privind neacordarea daunelor, ci a observat doar că nici petentul, nici procurorul nu au cerut daune. Astfel, Curtea de Apel s-a abținut de la examinarea rolului instanțelor naționale sau al procurorului în asigurarea dreptului superior al petentului. Dată fiind afirmarea neechivocă a obligațiilor în Articolul 17 C.proc.pen., Curtea de Apel ar fi trebuit să examineze dreptul la daune pe fond și să decidă dacă petentul avea dreptul la acestea.

În concluzie, Curtea consideră că neaplicarea Articolului 17 C.proc.pen. de către instanțele naționale în favoarea petentului a reprezentat o negare de dreptate²⁷ și respinge obiecția Guvernului privind neputințarea căilor de atac în instanțele naționale.

Prin urmare, *s-a produs o violare a Articolului 6 § 1 din Convenție*.

Privind durata procedurilor, dată fiind concluzia Curții privind violarea Articolului 3 din cauza duratei procesului, Curtea consideră că nu este necesară o decizie separată privind admisibilitatea și fondul plângerii în legătură cu Articolul 6 § 1 din Convenție.²⁸

²³ *Khamidov c. Rusia* § 174.

²⁴ *Andelković c. Serbia* § 27.

²⁵ *Bochan* § 42; *mutatis mutandis*, *Andelković c. Serbia*, no. 1401/08, § 25, 9 April 2013.

²⁶ *mutatis mutandis*, *Lamarche v. Romania*, no. 21472/03, § 34, 16 September 2008.

²⁷ *mutatis mutandis*, *Andelković c. Serbia*, § 27, și *Bochan* (nr. 2), § 64.

²⁸ *Dimitrov și Alții c. Bulgaria*, no. 77938/11, § 171, 1 July 2014, și, *mutatis mutandis*, *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], no. 47848/08, § 156, ECHR 2014.

II. Articolul 41 din Convenție

Articolul 41 din Convenție afirmă:

Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o satisfacție echitabilă.

Petentul a cerut 25,000 EUR ca daune, suma contestată de Guvern. Luând în considerare circumstanțele cazului, Curtea acceptă că decizia privind violarea drepturilor petentului nu îl compensează suficient pe acesta pentru suferința sa și îi acordă daune în valoare de 10,000 EUR plus taxe.

Petentul a cerut și 1326,69 EUR pentru cheltuieli de judecată legate de procesul în instanțele naționale și 3497,50 EUR pentru cheltuieli de judecată legate de procesul în fața Curții, plătitibile direct avocatului (3197,50 EUR) și Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului din România – Comitetul Helsinki (“APADOR-CH”) (300 EUR). Guvernul a contestat cererea. În concordanță cu jurisprudența sa²⁹, Curtea respinge cererea APADOR-CH deoarece aceasta nu l-a reprezentat pe petent în timpul procedurilor curente. Curtea acordă suma cerută ca și cheltuieli de judecată în fața instanțelor interne, 1326,69 EUR, și ca și cheltuieli de judecată în fața Curții, 3197,50 EUR, minus suma primită deja ca asistență juridică, 850 EUR, în total 2347,50 EUR, plătitibilă direct în contul reprezentantului legal.³⁰

Opinia concurentă a judecătorilor DE GAETANO, PINTO de ALBUQUERQUE și MOTOC

Suntem de acord cu cele opt decizii principale ale majorității. Totuși considerăm că, dat fiind că implică violență domestică și dată fiind vulnerabilitatea petentului, mai mult trebuie spus despre principiile generale relevante. Suntem îngrijorați de lipsa de claritate a deciziei Camerei privind interzicerea relexor tratamentelor aplicate copiilor și natura negării de dreptate.

Calvarul petentului în instanțele românești – nici un alt cuvânt nu poate descrie mai bine experiența sa – a durat între iulie 2004 și noiembrie 2012. Avea trei ani la începutul procesului și unsprezece la sfârșit. Întreaga sa copilărie a fost dominată de procesul penal. Din punctul nostru de vedere, orice proces, civil sau penal, care implică direct minori cere nu doar diligență specială ci „diligență excepțională”.³¹

Suntem de acord că nu este necesară examinarea plângerii privind lungimea procedurilor din punct de vedere al Articolului 6 deoarece același fapt este inclus în decizia privind violarea mai serioasă a Articolului 3, iar suma daunelor acordate este adecvată violării Convenției.

Potrivit Curții de Apel București, Tribunalul București a procedat corect când a limitat examinarea cazului la faptele penale, deoarece nici procurorul, nici petentul nu au menționat la apel aspectele civile ale cazului. Argumentul curții este bazat pe principiul „quantum appellatum, tantum devolutum”, potrivit căruia curtea de apel este obligată să ia decizii în

²⁹ Serban Marinescu v. Romania, no. 68842/13, §§ 78-80, 15 December 2015, and Drăgan v. Romania, no. 65158/09, §§ 99-102, 2 February 2016.

³⁰ *Mutatis mutandis*, Oleksandr Volkov v. Ukraine, no. 21722/11, § 219, ECHR 2013.

³¹ H. v. the United Kingdom, no. 9580/81, § 85.

limitele motivelor de recurs. Astfel Curtea de Apel a ales să ignore Articolul 17 din CPP, ignorând astfel un principiu cardinal al justiției: „in omnibus quidem, maxime tamen in jure, aequitas spectanda sit”.

Legal, Articolul 17 obliga instanțele, inclusiv instanțele de apel, să examineze posibilitatea acordării de daune din proprie inițiativă atunci când partea afectată este, ca în acest caz, o persoană fără capacitate juridică sau cu capacitate juridică limitată. Creează astfel o excepție de la principiul că victima este cea care trebuie să ceară daune, mutând obligația asupra autorităților investigative și instanței. Natura *ex officio* a situației primează asupra principiului „quantum apellatum, tantum devolutum”. Într-o astfel de situație, doar o renunțare explicită la dreptul la daune din partea victimei ar elimina obligația *ex officio* a instanțelor de a considera problema daunelor. O astfel de renunțare nu a fost niciodată afirmată de petent sau reprezentatul său. Faptul că mama petentului nu a dorit să se constituie parte civilă în procesul penal – și nu, cum a afirmat tendențios Guvernul, a ales să „nu ceară daune morale” – nu poate fi interpretat ca o renunțare în numele fiul său minor. De fapt, obligațiile impuse instanței de Articolul 17 nu depindeau de existența unei cereri formale de participare ca parte civilă sau a unei cereri specifice de daune din partea reprezentantului legal al persoanei fără capacitate juridică sau cu capacitate juridică limitată. Astfel, argumentul Guvernului că petentul a renunțat, prin reprezentantul său, la dreptul la daune atunci când a limitat recursul la aspectele penale ale cazului este greșit. De altfel, Tribunalul București acordase daune petentului din proprie inițiativă prin decizia din 22 decembrie 2009. Mai mult, jurisprudența recunoaște natura *ex officio* a procedurii. Astfel, în decizia nr. 1776/2005, Înalta Curte de Casație și Justiție, bazându-se tocmai pe Articolul 17, a casat o decizie a Curții de Apel care condamna un bărbat pentru uciderea soției, dar omitea să examineze problema daunelor pentru copiii minori ai victimei. Asemănător, în cazul nr. 254/1990, Tribunalul București a respins renunțarea de către mama la dreptul la daune în numele copiilor săi minori, ca fiind împotriva intereselor acestora. Este astfel surprinzător că aceeași curte, în acest caz, a hotărât să nu acorde daune, fără nici o justificare, în decizia sa din 26 aprilie 2012. Comportamentul arbitrar al Tribunalului București a fost menționat și de procuror, care s-a plâns că Tribunalul nu a acordat daune. Cum Curții de Apel i s-a cerut să remedieze comportamentul instanței inferioare și nu a făcut-o, petentul a fost victima unei serioase negări a dreptului la justiție și astfel, a unei violări a Articolului 6 din Convenție care nu este absorbită de violarea autonomă a Articolului 3.

Având în vedere elementele legislației internaționale citate mai sus, considerăm că ar fi trebuit amintit de către Cameră, în termeni mai clari și principiali, că Statele membre ale Consiliului Europei au o obligație pozitivă potrivit Convenției Europene a Drepturilor Omului de a interzice orice formă de violență asupra copiilor, în orice mediu, și de a investiga, urmări penal și pedepsi eficient pe cei responsabili de astfel de acte: expresia „trebuie să încerce” utilizată în decizie nu reflectă adecvat obligația în forma sa actuală. Pedepsa ar trebui să fie suficient de severă încât să fie disuasivă, cum o cere Convenția Consiliului Europei privind Prevenirea și Combaterea Violenței împotriva Femeilor și a Violenței Domestice și Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului. Articolul 45 al Convenției Consiliului Europei menționate cere Părților să acționeze proporțional cu seriozitatea delictului; părților li se cere să ia „măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura că infracțiunile stabilite în conformitate cu prezenta Convenție sunt pasibile de sancțiuni eficiente, proporționale și disuasive, luând în considerare gravitatea acestora”. Observăm că D.D. a fost condamnat

pentru abuz verbal și fizic asupra petentului pe o perioadă de doi ani (între 2002 și 2004) și totuși a fost condamnat doar la o sentință cu suspendare. O astfel de pedeapsă clar nu respectă standardele internaționale menționate mai sus.

Opinia parțial concurentă a Judecătorului BOŠNJAK

Deși sunt de acord cu majoritatea în privința violării dimensiunii procedurale a Articolului 3 din Convenție în acest caz, nu pot susține unele din argumentele prezentate în decizie. În opinia mea, circumstanțele descrise în paragrafele 42-44 din decizie sunt suficiente pentru a argumenta violarea Convenției. Autoritățile nu au făcut nimic privind primele patru plângeri penale depuse de mama petentului. Când au decis să intervină, autoritățile au avut nevoie de aproape trei ani și jumătate că să definitiveze investigația unui caz de abuz asupra copilului, iar întregul proces a durat mai mult de opt ani la trei nivele de jurisdicție, incluzând o perioadă semnificativă de inactivitate. Faptul că autorul a fost în final condamnat la o pedeapsă de un an de închisoare cu suspendare nu poate contrabalansa lipsa serioasă de diligență, sau să demonstreze eficiență investigației privind alegațiile de rele tratamente aplicate unui copil vulnerabil.

Majoritatea a decis însă să aducă argumente adiționale în privința violării Articolului 3, dezvoltate în paragrafele 47-51. În primul rând, autoritățile nu au compensat petentul pentru durata excesivă a procesului, deși pedeapsa acuzatului a fost redusă din acest motiv. Totuși nu poate fi imaginată o formă de compensare a victimei pentru durata excesivă a procesului în cadrul aceluși proces. O astfel de compensare poate fi căutată și acordată într-un proces separat, dar acesta nu a fost inițiat de petent. Nu cred că Articolul 3 al Convenției obligă Înaltele Părți contractante să acorde daune pentru durata excesivă a procedurilor penale în cadrul acestora.

Mai mult, majoritatea consideră că petentul ar fi trebuit să fie compensat pentru abuz pentru a contrabalansa durata excesivă a procesului și a se conforma standardelor unei investigații eficiente. Faptul că petentul nu a primit daune pentru abuz este tratat separat, în decizia privind Articolul 6, și nu este adecvat ca Statul să fie penalizat de două ori pentru aceeași omisiune, legat de două prevederi diferite ale Convenției. Împreună cu judecătoria Yudkivska și Ranzoni, mi-am exprimat opoziția față de opinia majorității că instanțele naționale erau obligate de Convenție să acorde daune petentului în această privință. Cred că aceste argumente (mai ales faptul că mama petentului a renunțat expres la daune în numele său) sunt de asemenea pertinente violării Articolului 3.

În final, majoritatea subliniază în paragraful 51 că respectul pentru demnitatea copiilor nu poate fi asigurat dacă instanțele naționale acceptă orice justificare a relelor tratamente; și că Statele Membre trebuie să încerce să protejeze expres și comprehensiv demnitatea copiilor prin adoptarea unui cadru legal adecvat. Deși de acord, este totuși greu de înțeles de ce aceste principii sunt utile determinării unei violări în acest caz particular. Instanțele naționale au condamnat acuzatul, deci nu au găsit justificare pentru acțiunile sale. La nivel legislativ, Statul a adoptat Legea privind Protecția și Promovarea Drepturilor Copiilor, prevedere relevantă care garantează dreptul la respect pentru personalitatea copilului și interzice expres pedepsele corporale și tratamentul umilitor sau degradant. Se poate spune că la nivel abstract, Statul a respectat aceste obligații. Amănările inexplicabile și excesive care au avut loc în acest caz nu par să fie rezultatul unui cadru legal deficitar.

Atunci când găsește că un Stat a violat un Articol al Convenției, Curtea este obligată să trimită un mesaj clar autorităților naționale privind acțiunea sau omisiunea precisă care a fost incompatibilă cu cerințele Convenției. Cred că argumentelor menționate în paragrafele 47-51 le lipsește claritatea, puterea și persuasiunea necesare pentru ca violarea să nu aibă loc din nou.

Opinia parțial divergentă a Judecătorilor YUDIKIVSKA, RANZONI și BOŠNJAK

Din păcate nu putem fi de acord cu argumentele și concluzia majorității privind Articolul 6 și echitatea procesului în cazul petentului.

În primul rând, considerăm că majoritatea nu a răspuns cum trebuie argumentul Guvernului privind neepuizarea căilor de atac la nivel național. În paragraful 69, după ce a găsit că Articolul 6 a fost violat, a afirmat doar că obiecția a fost „în consecință” respinsă. Totuși excepția de inadmisibilitate nu poate fi respinsă pentru că violarea a fost decisă pe fond; altfel principiul subsidiarității este ignorat și Articolul 35 este subminat. Curtea se poate implica doar după ce toate căile de atac la nivel național au fost epuizate.

O explicație este oferită în paragraful 63. Privit majorității, procesul a fost mai mult decât un litigiu între persoane private, implicând responsabilitatea Statului definită de Articolul 6 § 1 din Convenție; de aceea Statul ar trebui să acționeze „proprio motu” și nu era necesar ca petentul să ceară daune în timpul procesului penal sau să depună o plângere civilă așa cum a argumentat Guvernul.

Din păcate, nu suntem de acord cu interpretarea majorității privind obligațiile pozitive ale Statului definite de Articolul 6. Este adevărat că Părțile Contractante trebuie să asigure protecția eficientă a copiilor și altor persoane vulnerabile împotriva relelor tratamente³². Totuși, această obligație pozitivă cerută de Articolul 3 din Convenție nu poate fi extinsă în opinia noastră la Articolul 6, care oferă garanții procedurale minimale în determinarea drepturilor și obligațiilor civile sau a acuzațiilor penale împotriva unei persoane. De exemplu, Statul are obligația de a oferi asistență juridică gratuită unei victime vulnerabile a torturii pentru a asigura participarea sa eficientă în procesul la nivel național relevant, dar aceasta este o obligație potrivit Articolului 3 din Convenție „și nu Articolului 6”³³.

Trebuie observat de la început că aplicabilitatea Articolului 6 în acest caz este îndoielnică, deoarece petentul nu a depus o plângere civilă în cadrul procesului.³⁴ Mai mult, obligația pozitivă a Statului de a proteja un minor, inclusiv cerința de a compensa pentru abuz, a fost luată în considerare suficient prin decizia Curții privind Articolul 3 din Convenție (în particular paragraful 47). Articolul 6 și cerința privind un proces echitabil sunt de altă natură. Sensul conceptului de echitate a procesului nu trebuie extinsă la a include o obligație de a acorda daune „proprio motu”, nici măcar părților cele mai vulnerabile din proces.

Majoritatea a concluzionat apoi că „argumentarea Curții de Apel nu are fundament juridic”, pentru că „în lumina descrierii neechivoce a obligației definite de Articolul 17 C.proc.pen., Curtea de Apel ar fi trebuit să examineze pe fond dreptul la daune și să decidă dacă petentul avea dreptul la acestea”.

Astfel majoritatea a depășit limitele stabilite de Convenție privind examinarea legislației procedurale naționale, acționând ca o a „patra instanță” în circumstanțe în care instanțele naționale nu au acționat arbitrar.

³² O’Keeffe v. Ireland [GC], no. 35810/09, § 144, ECHR 2014 (extracts).

³³ Savitsky v. Ukraine, no. 38773/05, § 119, 26 July 2012.

³⁴ Hamer v. France, 7 August 1996, §§ 68-79, Reports of Judgments and Decisions 1996 III.

Articolul 17 C.proc.pen. cerea instanței să ceară persoanei relevante prin reprezentantul său legal, „să explice situația daunelor materiale sau morale”. Cerea de asemenea ca instanța să „examineze din proprie inițiativă problema daunelor ... inclusiv în absența unei cereri formale de daune din partea victimei”.

Potrivit Guvernului, mama petentului, ca reprezentantul său legal, a afirmat clar în timpul procesului că „nu cere daune morale” de la acuzat. Petentul nu a negat aceasta. De aceea, nu se poate spune că autoritățile judecătorești naționale au ignorat prevederea Articolului 17 de a cere persoanei să își declare poziția privind daunele. Prevederea cerea ca instanța să examineze problema daunelor dar nu spunea că acestea trebuie acordate. Dată fiind poziția de mai sus a reprezentantului petentului, nu se poate spune că decizia Curții de Apel de a nu acorda daune nu are baza legală și ea nu pare să fie arbitrară.

Astfel, acest caz nu poate fi comparat cu cele două cauze menționate în decizie, *Andelković c. Serbia*,³⁵ în care argumentul instanței explicit „s-a bazat pe o aparentă afirmație abstractă în afara unei marje de discreție judiciară rezonabilă”, și *Bochan c. Ucraina* (nr. 2),³⁶ în care Curtea Supremă ucraineană a interpretat voit greșit decizia acestei Curți.

Deși Curtea de Apel nu a discutat problema daunelor, în opinia noastră, această omisiune nu reprezintă o negare de drept, așa cum a concluzionat majoritatea.

³⁵ nr. 1401/08, 9 April 2013.

³⁶ [GC], no. 22251/08, ECHR 2015.